

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ СКЛАДОВІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

УДК 330.322

Л.Г. ГУЛЬКО

Хмельницький національний університет

**ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Анотація. В статті досліджуються особливості інвестиційної активності в Україні та рівень інвестиційної привабливості країни на основі міжнародних рейтингів. Визначено напрями активізації інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, джерела фінансування інвестицій, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат.

L.G. HULKO

Khmelnytskyi national university

INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTIVES OF DEVELOPMENT

Abstract. The article contains a research of Ukrainian investment activity features and international rank-based investment attraction level of the country. The ways of investment process activation are also defined.

The analysis of investment activity in Ukraine shows that its values vary unevenly during last six years. The peak of investment activity was reached in 2008, and another growth took place in 2011-2012. Currently the investment values goes down, including both inner and foreign investments. The unfavorable investment climate is the main reason of this phenomenon according to expert's estimation. In the same time Ukraine improved its rank in Doing Business international rating in 2013, which shows some positive results of passing new laws for economics deregulation. However Ukrainian economics needs other measures to be used, firstly related with loan interest rates decrease, for making investment funds more available to small and middle-size inner investors.

Key words: investments, foreign investments, investment fund sources, investment attraction and investment climate.

Вступ. Інвестування коштів в економіку країни є ключовим шляхом забезпечення стабільності її економічного та соціального розвитку. Динаміка інвестиційної активності економічних суб'єктів визначається рівнем інвестиційної привабливості та характером інвестиційного клімату країни.

Аналіз публікацій. Дослідження різноманітних аспектів інвестиційної діяльності проводяться багатьма українськими вченими. Серед них І.А. Бланк, В.М. Грідасов, М.М. Недашківський, Т.В. Майорова, А.А. Пересада, Н.А. Хрущ, С.К. Реверчук, Л.М. Борщ, О.Г. Чумаченко, Д.М. Черваньов та ін.

Мета статті полягає в дослідженні тенденцій зміни інвестиційної активності в Україні, аналізі інвестиційної привабливості України та факторів, що покращують і погіршують її рівень.

Важливу роль у забезпеченні стабільного розвитку економіки держави відіграє позитивна динаміка капітальних інвестицій, які є витратами на придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів. Це інвестиції, які спрямовують у будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання, створення необоротних активів (враховуючи необоротні матеріальні активи, призначені для заміни діючих, і устаткування для здійснення монтажу), а також авансові платежі для фінансування капітального будівництва. Інвестиції є важливим компонентом приватних видатків, які й зумовлюють динаміку розвитку суспільного виробництва, оскільки їх витрачають на будівництво нових заводів, на верстати, устаткування тощо. Вони є «мотором» економіки, що забезпечує її розвиток.

Аналіз інвестиційної активності в Україні в 2008-2013 роках виявив суперечливі тенденції її динаміки, що виражається в коливанні загальних обсягів капітальних інвестицій. На рисунку 1 наведено динаміку зміни обсягів капітальних інвестицій у вітчизняну економіку в 2008-2013 роках.

Найбільш провальним з точки зору інвестиційної активності суб'єктів став 2009 рік, коли внаслідок наростання кризових явищ її обсяги скоротилися на 29,1% (79196,1 млн грн). Наступний 2010 рік не приніс поживлення в інвестиційну діяльність: обсяги капітальних інвестицій скоротилися ще на 3817,4 млн грн (1,98%). Проте за результатами 2011 року обсяги капіталовкладень у вітчизняну економіку зросли на 70871,7 млн грн (37,49%), а в 2012 році – на 3795,4 млн. грн. (1,46%). Можна припустити, що різке зростання обсягів інівестицій в українську економіку в 2011-2012 роках зумовлюється активною підготовкою країни до проведення Євро-2012. В 2012 році обсяги інвестицій зросли мало, що можна пояснити двома факторами: завершенням підготовчих робіт до чемпіонату та загальним скороченням ВВП країни в третьому-четвертому кварталах (відповідно, на 1,3 та 2,7%). Водночас, за даними Державної служби статистики України, в 2013 р. обсяги капітальних інвестицій скоротилися на 6% порівняно з минулим роком.

Досліджуючи інвестиційні процеси в Україні, необхідно звернути увагу на окремі аспекти, що характеризують їх структуру, зокрема, структуру за джерелами фінансування (рис. 2).

За результатами аналізу можна зробити висновки, що структура джерел фінансування інвестиційної діяльності в Україні за 2008-2013 роки майже не змінилася. Відсутність на рисунку 2 в 2012 році такого джерела фінансування, як кошти іноземних інвесторів, пов'язана з тим, що Державною службою статистики в цьому періоді таке джерело коштів окремо не виділялося.

Провідними джерелами фінансування інвестицій в Україні залишаються кошти підприємств і

організацій. Їх питома вага в загальному підсумку складає біля 60%. Вагоме значення мають також кошти банківських та інших позик, частка яких в 2011-2012 роках перевищила обсяги до кризового 2008 року, хоча в 2009 році скоротилася на 2,5%, а в 2013 році – на 1,3% і опустилася нижче рівня 2008 року. Характерним також є зростання в 2010-2012 роках питомої ваги такого джерела, як кошти державного бюджету, тоді як частка коштів місцевих бюджетів, скоротившись в 2009 році на 1,5%, залишається приблизно на тому ж рівні. Проте в 2013 році зростання бюджетних інвестицій припинилося – тепер питома вага таких інвестицій становить тільки 2,5% для державного бюджету і 2,3% - для місцевих бюджетів.

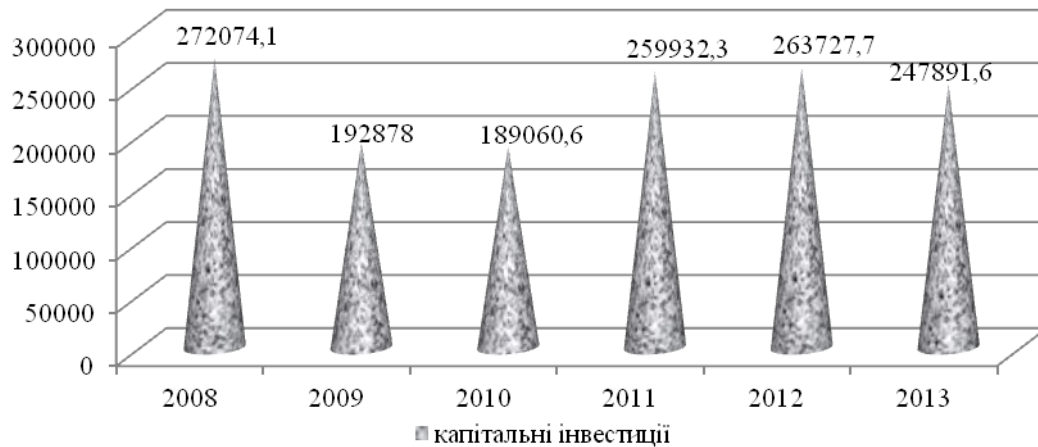

Рис. 1. Обсяги інвестицій в основний капітал в Україні в 2008-2013 роках (у млн грн)

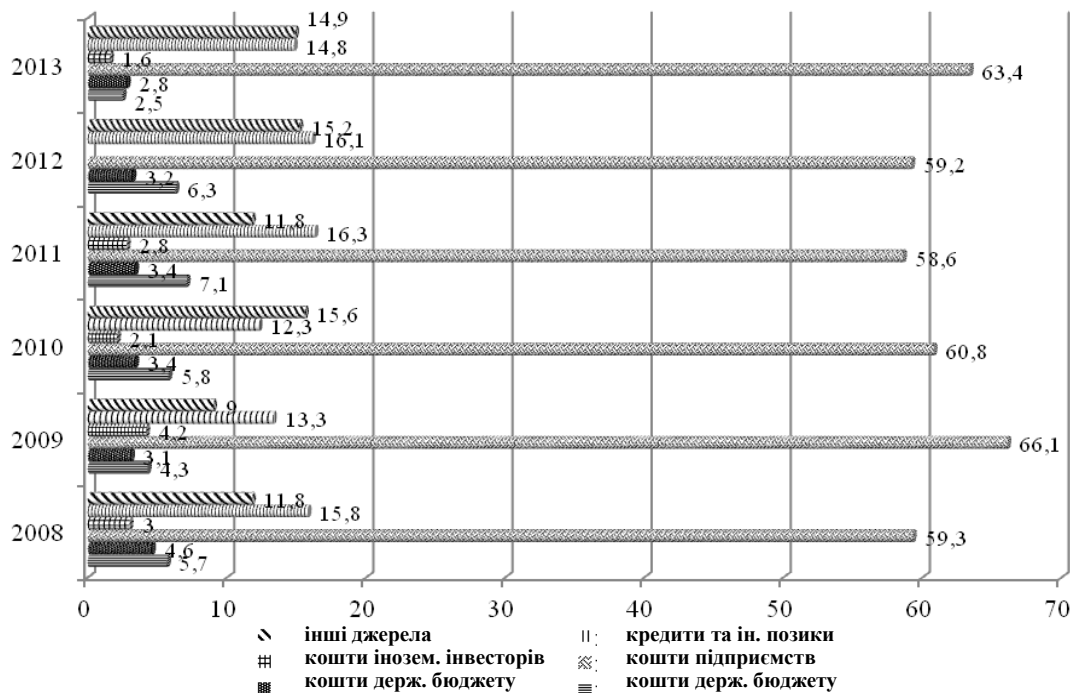

Рис. 2. Структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування (у відсотках)

Інші джерела фінансування включають кошти населення на індивідуальне житлове будівництво, кошти інвестиційних фондів та ін. Їх питома вага є досить істотною – щонайбільше 15,2% в 2012 році. В 2013 році частка таких джерел фінансування в структурі коштів скоротилася на 0,3%.

Аналіз структури капіталовкладень за джерелами фінансування дає можливість зробити висновок, що інвестиційна діяльність в Україні в більшості випадків базується на власних коштах підприємств. Така структура є, на наш погляд, стримуючим фактором як для інвестиційної діяльності, так і для економічного зростання загалом, оскільки підприємства, що не мають достатньо коштів для інвестування, мають вкрай мало шансів залучити необхідні кошти. Найбільш прийнятним та вигідним шляхом виправлення такої ситуації є активізація банківського кредитування, яка дозволить прискорити темпи розвитку як реального, так і фінансового сектора. Проте на даний час перешкодою для такої активізації є досить висока облікова ставка НБУ (9,5%) та високі процентні ставки за кредитами комерційних банків, що спричиняється, в свою чергу, високою вартістю капіталу для самих банків, в тому числі високими депозитними ставками. На сьогодні, фактично, грошово-кредитна політика в Україні має переважно стримуючий характер і спрямована на утримання низької інфляції. На нашу думку, такий курс потребує істотного корегування з метою здешевлення та забезпечення доступу суб'єктів інвестування до кредитних ресурсів комерційних банків, активізації інвестиційної діяльності та поживлення економічного розвитку.

Важливе значення в інвестиційній діяльності країни посідають прямі іноземні інвестиції (ПІІ).

Динаміку їх приросту показано на рис. 3.

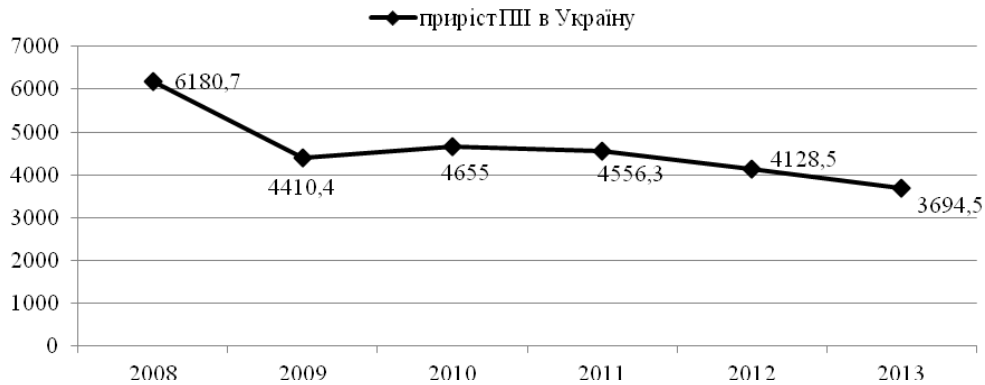

Рис. 3. Динаміка річного приросту прямих іноземних інвестицій в Україну в 2008-2013 роках (у млн дол. США)

Аналіз свідчить, що різкий спад обсягу іноземного інвестування відбувся в 2009 році. В 2010 р. їх обсяг дещо зріс – на 5,5%, але в 2011-2012 роках відбувається скорочення іноземних інвестицій – на 2,12%, а в 2012 році – на 9,39%. В 2013 році спад обсягів вкладених в Україну інвестицій продовжився і склав 434 млн дол. або 10,51%. Водночас напрямки такого іноземного інвестування залишаються обмеженими (рис. 4). В ньому абсолютно переважають інвестиції з Кіпру, які значно перевищують обсяги інвестицій з інших, більш розвинених економічно країн – Німеччини, Нідерландів, Австрії, США.

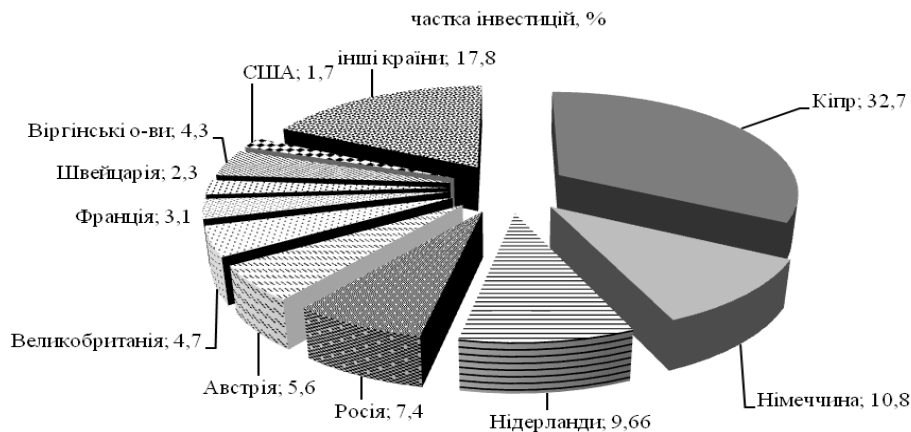

Рис. 4. Структура іноземних інвестицій в Україні в 2013 році

При цьому за даними Державного агентства з інвестицій та розвитку, за оцінками інвесторів інвестиційний клімат України залишається не надто привабливим (рис. 5).

Що стосується міжнародних рейтингів, то за даними Європейської бізнес-асоціації індекс інвестиційної привабливості України скорочується, починаючи з 3-го кварталу 2011 року. З іншого боку, в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу 2014» (DoingBusiness 2014) Україна покращила свої позиції на 28 пунктів і посіла 112 місце проти 140 в 2013 році (табл. 1).

Найбільш істотне покращення позицій України в рейтингу відбулося за субіндексом «Дозвільна система у будівництві» - на 145 позицій. Це відбулося завдяки запровадженню дозвільної системи, що базується на оцінці ризику, а саме – скасування вимог щодо обов'язкових дозволів та технічних умов та спрощення процесу реєстрації прав на об'єкти нерухомості.

Покращення позицій України за субіндексом «Реєстрація підприємств» (на 3 позиції) відбулося, у першу чергу, завдяки прийняттю Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури започаткування підприємництва». Відповідно до нього в Україні були скасовані вимоги до мінімального розміру статутного капіталу підприємств, а також вимоги щодо обов'язкового нотаріального засвідчення низки документів при створенні юридичної особи. Внаслідок цього було зменшено кількість процедур при започаткуванні бізнесу (до 6 процедур проти 9 згідно попереднього рейтингу), вартість відкриття підприємства зменшилася майже у 3 рази – до 1,3% від річного доходу особи, а тривалість скоротилася до 21 дня. Проте скорочення тривалості реєстрації бізнесу все ще є резервом покращення інвестиційного клімату в Україні, оскільки в країнах Європи і Центральної Азії вона становить 12,8 дня, а в країнах ОЕСР – 11,1 дня. Крім того, покращенню рейтингу сприяло скасування вимоги реєстрації в органах статистики та безкоштовна реєстрація у податкових органах.

Покращення позицій України за субіндексом «Реєстрація власності» (на 61 позицію) пов'язане із прийняттям та набуттям чинності низки нормативно-правових актів, що впорядковують як процес реєстрації прав власності у цілому, так і процес реєстрації прав власності на землю зокрема. За субіндексом «Сплата податків» Україна покращила свої позиції тільки на 4 пункти. Причиною цього стало спрощення повернення податкових платежів та подальше запровадження електронної системи сплати податків.

Рис. 5. Оцінка інвесторами інвестиційного клімату в Україні в 2013 році

Таблиця 1

Місце України в рейтингу Світового банку "Ведення бізнесу 2014" та його складові

Назва складових (субіндексів) індексу DoingBusiness	Місце в рейтингу		Зміна 2014 до 2013 (+) – покращення, (-) - погіршення
	2014 р.	2013 р.	
Реєстрація підприємств	47	50	+3
Вирішення питань неплатоспроможності (банкрутства)	162	157	-5
Реєстрація власності	97	158	+61
Сплата податків	164	168	+4
Підключення до мережі електропостачання	172	170	-2
Виконання зобов'язань за контрактом	45	45	-
Отримання кредитів	13	24	+11
Дозвільна система у будівництві	41	186	+145
Зовнішня торгівля	148	148	-
Захист прав інвесторів	128	127	-1

Висновки. Отже, на основі викладеного вище можна зробити такі висновки щодо останніх тенденцій інвестиційної діяльності в Україні:

- за підсумками 2013 року можна говорити про сповільнення темпів приросту капітальних інвестицій;
- джерела фінансування інвестицій для більшості підприємств залишаються обмеженими власними фінансовими ресурсами, через що скорочуються можливості інвестування;
- впродовж 2011-2013 років спостерігається скорочення прямих іноземних інвестицій в Україну, темпи якого збільшилися саме у 2013 році;
- фактором ризику для залучення прямих іноземних інвестицій в Україну є те, що їх значна частка надходить з однієї країни – з Кіпру;
- оцінки інвесторів щодо інвестиційного клімату в Україні все ще є негативними, а оцінки іноземних рейтингових агентств – суперечливими, що свідчить про нестабільний характер досягнень у цій сфері.

Зважаючи на це, напрямками вдосконалення інвестиційного клімату в Україні є такі:

- зосередження переважної уваги на стимулюванні внутрішнього інвестування, яке безпосередньо пов'язане зі створенням нових робочих місць, зростанням надходжень до бюджетів, рівня життя та розширенням місткості внутрішнього ринку. Для цього продовжити спрощення режиму ведення підприємницької діяльності шляхом мінімізації взаємодії підприємств та дозвольно-контролюючих структур, максимально застосовуючи ІТ-технології у всіх процесах, пов'язаних із веденням бізнесу, щоб зробити особисте спілкування підприємців та чиновників всіх рівнів необхідним лише у виняткових випадках;
- створення умов для більшої доступності банківського кредитування, для чого на рівні держави потрібно поступово відмовлятися від політики «дорогих грошей», зокрема, скорочуючи облікову ставку.

Таким чином інвестиційний клімат України, який сьогодні перебуває на низькому рівні, потребує вжиття невідкладних дієвих заходів щодо свого покращення.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Україна у рейтингу DoingBusiness [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/>

References

1. Ofitsiyniyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]
2. Ukraina u reitynhu Doing Business. <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/> [in Russian]

Рецензія/Peer review : 4.5.2014 р. Надрукована/Printed : 15.8.2014 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Стадник В.В.